

Wokół problematyki ładu społecznego

Ład społeczny i jego przedstawienia. Księga jubileuszowa Profesora Jacka Wódza,

red. Tomasz Nawrocki i Wojciech Świątkiewicz,
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,
Katowice 2016, ss. 255

Wydawanie ksiąg jubileuszowych ofiarowanych szczególnie zasłużonym profesorom jest dobrą tradycją środowiska akademickiego. To nie tylko swoista forma uznania osiągnięć w zakresie badawczym, dydaktycznym, rozwoju kadry naukowej ale też upowszechniania inspiracji poznawczych. Autorami w tego typu publikacjach są z zasady uczniowie, współpracownicy i przyjaciele jubilata. Łączy ich jednak nie tylko jego osoba. To w dużym stopniu zainteresowanie problematyką badawczą, którą podejmuje jubilat. Stanowi więc ciekawą retrospektywę jego osiągnięć, przy jednoczesnym podejmowaniu szeregu nowych wątków nawiązujących do wypracowanych przez niego teorii i uzyskanych efektów. To podkreśla znaczenie szkół badawczych i wzmacnia społeczność akademicką.

Profesor Jacek Wódz z wykształcenia jest prawnikiem i socjologiem. Posiada ważną umiejętność ujmowania problemów badawczych z pozycji różnych dyscyplin naukowych. Unika również ograniczania się do wąskich specjalności w poznawaniu i analizowaniu procesów społecznych. Nie dziwi więc, iż ma poważne osiągnięcia w zakresie socjologii prawa¹, socjologii miasta², czy podejmowania problematyki

¹ M.S. Szczepański, J. Wódz, *Outlines of the pathology of regional systems: (a town under tourist colonization)*, Warsaw 1987; J. Wódz, *Socjologia dla prawników i politologów*, Warszawa 2000.

² J. Wódz, *Przeobrażenia społeczne wsi Pleszów włączonej do Nowej Huty 1949-1969: studium z socjologii prawa*, Wrocław 1971; J. Wódz, *Z badań nad więziami społecznymi w osiedlach*, Katowice 1980; Z. Buchholtz, J. Wódz, *Podstawy prawa i socjologii dla*

regionalnej³. Przede wszystkim jednak skupił się na kwestiach związanych z socjologią polityki⁴ i antropologią polityki⁵. Jego dorobek jest bardzo obszerny (w przypisach wskazane zostały tylko przykładowe publikacje, niejednokrotnie bardzo pionierskie). Wojciech Świątkiewicz we „Wprowadzeniu” stwierdza, iż „Wystarczy zajrzeć na półki bibliotek naukowych, aby dostrzec wielkość tego dorobku, mierzoną nie tylko liczbą napisanych książek, rozpraw, studiów i artykułów, ale także intensywnością włączenia ich w obieg myśli naukowej w Polsce oraz na arenie międzynarodowej. Cenione są także liczne osiągnięcia organizacyjne i funkcje pełnione na Uniwersytecie Śląskim, promieniujące dobrymi wzorcami prowadzenia badań naukowych i nauczania socjologii” (s. 5).

Konstrukcja książki składa się z trzech części. Całość otwiera wprowadzenie autorstwa Wojciecha Świątkiewicza. W pierwszej części zawarto następujące artykuły: „Księga Jubileuszowa w koncepcji Régisa Debrey’a” - Tomasz Goban-Klas, „Sięgając czterdzieści cztery lata wstecz: studium Pleszowa” - Krzysztof Frysztacki, „Kilka refleksji i wspomnień z mojej pracy na Śląsku” - Kazimierz Z. Sowa, „Homo sociologicus (literacki wizerunek socjologa)” - Krzysztof Łęcki, „Pod żadnym

pracowników socjalnych, Warszawa 1983; J. Wódz (red.), *Problemy socjologii miasta*, Katowice 1984; J. Wódz (red.), *Ład społeczny w starej dzielnicy mieszkaniowej: zagadnienia organizacji i dezorganizacji społecznej*, Katowice 1986; J. Wódz, *Patologia społeczna w życiu codziennym miasta*, Katowice 1988; W. Błasiak, M. S. Szczepański, J. Wódz, *Szczyrk - miasto w sytuacji inwazji turystycznej: (socjologiczne studium układu lokalnego)*, Katowice 1990; K. Czekaj, J. Wódz, *Miasto - ekologia społeczna - patologia społeczna*, Katowice 1991; M. S. Szczepański, J. Wódz (red.), *Miejska przestrzeń publiczna w dobie transformacji: Dąbrowa Górnicza i Tychy: stan obecny i perspektywy przyszłości*, Dąbrowa Górnicza-Tychy 2003.

³ Szerzej zob.: J. Wódz, *Planowanie społeczne w regionach: refleksje socjologiczne*, Warszawa 1987; J. Wódz, *Poczucie przynależności lokalnej - niektóre czynniki konstytutywne*, Warszawa 1989; J. Wódz, *Socjologia w planistyce regionalnej i lokalnej: przydatność czy konieczność?*, Katowice 1989; J. Wódz, *Haute-Silésie - l'espace déchiré: spécificité d'une région fort industrialisée*, Katowice 1990; J. Wódz, *Problemy realizacji podmiotowości zbiorowości lokalnych w świetle empirycznych badań nad ładem społecznym i normami społecznymi*, Katowice 1990; J. Wódz, *Les acteurs de la vie politique locale*, Katowice 1996; J. Wódz [et al.], *Region of Silesia*, Bydgoszcz 2003; K. Wódz, J. Wódz, *Dimensions of Silesian identity*, Katowice 2006.

⁴ J. Wódz, A.P. Frongier (red.), *System polityczny Belgii: refleksja socjopolityczna*, Katowice 1996; J. Wódz (red.), *Local power and modern community political life: sociological essays*, Katowice 1999; J. Wódz (red.), *Między socjologią polityki a antropologią polityki*, Katowice 2009.

⁵ J. Wódz (red.), *O pożytkach badań z dziedziny socjologii i antropologii polityki*, Katowice 2012.

warunkiem nie bez reszty. Montaigne i początki nowoczesności” – Tadeusz Sławek, „Indywidualizm a integracja społeczna” – Zbigniew Boksański, „Globalizacja i religia” – ks. Janusz Mariański, „Ład społeczny i wielokulturowość: konteksty socjologiczno-polityczne” – Anna Śliz, Marek S. Szczepański. W części drugiej opublikowano artykuły: „Polityka w epoce globalnego «antyporządku». Kilka refleksji z dziedziny antropologii i socjologii polityki” – Robert Pyka, „Zagrożenia komunikacyjne we współczesnym społeczeństwie” – Teresa Sasińska-Klas, „Rozważania wokół wykluczenia i marginalizacji” – Janusz Sztumski, „Reprodukcja społeczna – refleksyjność – poznanie. Koncepcja ideologii L. Althussera i habitusu P. Bourdieu” – Andrzej Niesporek, „Praca i konsumpcja. Dwa czynniki decydujące o stratyfikacji społecznej” – Urszula Swadźba, „Współczesna aksjologia kultur” – Tadeusz Bąk, „W stronę obywatelstwa lokalnego” – Agata Zygmunt. W części trzeciej zamieszczono następujące materiały: „Kraj Kłajpedzki czy Litwa Zachodnia? Współczesne rozumienie nazwy regionu” – Andrzej Sakson, „Stosunki polsko-ukraińskie na tle polityki wschodniej władz III RP” – Marian Malikowski, „Działania kobiet w kontekście wiosny arabskiej. Przypadek Tunezji” – Anna Barska, „Walijska tożsamość narodowa a koncepcja niedokończonych tożsamości Jacka Wodza” – Grzegorz Libor, „Porrajmos/Samudaripen. Refleksje o romskiej Zagładzie” – Marian Grzegorz Gerlich, „Prezydent Francji jako współksiążę Andory. Wymiar instytucjonalny i symboliczny” – Renata Jankowska, „Świadomość ekologiczna i jej badanie. Dwadzieścia pięć lat później” – Katarzyna Ponikowska-Cichoń. Książkę zamykają trzy opracowania: „Kilka podstawowych informacji o Jubilacie” – oprac. Tomasz Nawrocki i Wojciech Świątkiewicz, „Wykaz najważniejszych publikacji” – oprac. Grzegorz Libor, „Promotor prac doktorskich-wykaz” – oprac. Grzegorz Libor.

Książkę „Ład społeczny i jego przedstawienia”, odróżnia od wielu innych publikacji tego rodzaju, przede wszystkim to, iż autorzy starali się nie tylko nawiązywać do nurtu zainteresowań Jubilata, ale także bezpośrednio do jego badań i opracowań. Poruszają jednocześnie istotne problemy wnosząc nowe treści do obszarów budzących ważkie zainteresowanie. Jak stwierdzają sami redaktorzy „Zamieszczone artykuły są darem jubileuszowym bogatym różnorodnością odniesień teoretycznych i koncepcyjnych, wielością prezentowanych opinii

i poglądów, jak również przyjętych założeń aksjologicznych. Choć wspólnie tworzą jedną Księgę wyrażają indywidualne postawy i oceny odnoszące się do podejmowanej problematyki” (s. 2). Jednocześnie należy podkreślić, iż redaktorom udało się osiągnąć dość spójny kierunek postrzegania i wyjaśniania rzeczywistości społecznej. Autorów łączy wspólny cel. To ukazanie ważnych aspektów życia społeczno-kulturowego w kontekście dorobku Jubilata.

Należy zwrócić uwagę, że jego osiągnięcia mierzone są nie tylko w ilości i jakości zrealizowanych badań, wydanych publikacji, wskaźnika cytowań, czy wypromowanych doktorów. Niewątpliwie w tym kontekście należy przytoczyć też słowa Wojciecha Świątkiewicza, który stwierdził „Jedną z najbardziej rozpoznawalnych cech osobowości Profesora Jacka Wodza jest umiejętność nawiązywania bezpośrednich i przyjaznych relacji społecznych oraz burzenia zwyczajowych murów i dystansów wyrastających między pokoleniami, statusami społecznymi, funkcjami etc. Jeśli przyjąć, że umiejętności takie należą do oczekiwanych cech socjologa, to Profesor może służyć za Osobowość Znacząca, wyznaczającą miary pożądanych kształtów społecznych relacji” (s. 6). To spostrzeżenie zostało odzwierciedlone w książce nie tylko poprzez zawarte treści, ale także różnorodność ośrodków, które reprezentują autorzy.

Publikacja ta jest niewątpliwie źródłem inspiracji do refleksji dotyczącej ładu społecznego. Czytelnik znajduje tu opis bardzo wielostronny. To pewna próba odpowiedzi na wyzwania współczesności. Wpisuje się w ważny nurt dyskusji naukowej dotyczącej funkcjonowania rozmaitych zbiorowości jako całości. Nie unika drażliwych kwestii, uwrażliwiając jednak czytelnika na potrzebę dialogu i konsensusu. Waleń publikacji podkreśla mocne osadzenie w praktyce badań socjologicznych. Nie rości ona sobie prawa do całościowego ujęcia tematu, ale prezentuje go w sposób obszerny. Autorzy wielowątkowo podejmują obszar problemowy dążąc do zrozumienia i wyjaśnienia. To nie tylko obecny stan rzeczy, ale również geneza i wskazanie pewnych prognoz.

Warto dla zrozumienia znaczenia tej pozycji przytoczyć pewne myśli w niej zawarte. To przykładowe uwagi, które dobrze obrazują zawartość treściową i trafność spostrzeżeń. Ukazują one jednocześnie zarówno obszar problemowy jak też zachodzące procesy, które nie

zawsze dostrzegamy w nawale informacji. Należy zacytować więc następujące stwierdzenia: „Wszak »rozumienie« zakłada nie tylko przełożenie tego, co nieznanne, na język naszych pojęć, ale wcześniej czy później niesie ryzyko obdarzenia «naszego» świata sankcją wyższości” – Tadeusz Sławek (s. 44-45); „Nieodłącznym atrybutem nowoczesności jest indywidualizm, którego bezpośrednio obserwowalnym przejawem jest rosnące znaczenie jednostki poszerzającej krąg swoich autonomicznych wartości, poglądów i działań” – Zbigniew Bokszański (s. 59); „Współczesna rzeczywistość religijna nie może być już rozważana wyłącznie w odniesieniach lokalnych i narodowych, konieczny jest już kontekst globalny” – ks. Janusz Mariański (s. 69); „Nie zawsze zróżnicowanie kulturowe jest widoczną cechą społeczeństwa, uzewnętrznia się ono dopiero w procesach narastania sfery wolności i demokracji” – Anna Śliz, Marek S. Szczepański (s. 83); „(...) polityka i władza znajdują coraz częściej swoje manifestacje poza państwem i jego porządkiem instytucjonalno-normatywnym, przejmując formę bardzo złożonych i zróżnicowanych sieciowych układów zależności i wpływów o nieustannie zmieniającej się geometrii” – Robert Pyka (s. 96); „Miarą skutecznego good governance w najbliższych latach będzie skuteczność zarządzania ryzykiem i efektywna komunikacja w tym zakresie” – Teresa Sasińska-Klas (s. 121); „(...) badania dotyczące przestępczości nie wskazują wcale na to, iż przestępczość jest związana z istnieniem marginesu społecznego, w rzeczywistości bowiem znakomita część przestępców nie wywodzi się wcale z ludzi zaliczanych do marginesu społecznego, ale z bardziej nobliwych klas i warstw społecznych” – Janusz Sztumski (s. 126); „Konsumpcja wyznacza więc miejsce w społeczeństwie, ponieważ w zależności od tego, na co kogo stać, tak umieszczany jest w strukturze społecznej” – Urszula Swadźba (150); „Spór o nazwę regionu uzewnętrznia dylematy społeczności postmigracyjnych budujących nową tożsamość lokalną i regionalną” – Andrzej Sakson (s. 176). Te dość selektywnie wybrane fragmenty mają także na celu zachęcenie do sięgnięcia po tą pozycję. Jest w niej wiele ważnych ocen i refleksji. Należy też zwrócić uwagę jeszcze na dwa materiały odbiegające od dominującej narracji. Jeden autorstwa Krzysztofa Łęckiego, dość zdystansowany, poświęcony postrzeganiu socjologów w literaturze oraz Mariana Malikowskiego opisującego trudne relacje polsko-ukraińskie.

Pojawiają się też drobne uwagi polemiczne. Zarysowuje się bowiem pewien niedosyt dotyczący obszaru, bardzo ważnego w badaniach i publicystyce Jacka Wodza. To sfera polityki. Dotyczy to zarówno walki o władzę jak i różnego rodzaju związanych z tym napięć, konfliktów, sprzeczności interesów. Trafnym byłoby uwzględnienie w tym zakresie również postaw bierności, obojętności, źródeł przyzwolenia, mechanizmów prowadzących do zmienności nastrojów społecznych. To wszystko jest bowiem istotnie powiązane z problematyką aktywności publicznej i kształtowania ładu społecznego. Treści z tym związane są obecne w artykule Roberta Pyki, czy też w sposób rozproszony pojawiają się w innych materiałach, ale biorąc pod uwagę zainteresowania badawcze Jacka Wodza winny one być bardziej wypukłone. Można było się również pokusić o nadanie odrębnych tytułów poszczególnym częściom, które odzwierciedlałyby ich zawartość. Ponadto wskazane byłoby umieszczenie w książce indeksu osobowego. Uwagi te jednak nie umniejszają znaczenia tej pozycji, a są jedynie głosem w dyskusji.

„Ład społeczny i jego przedstawienia” to nie tylko pewne podsumowanie pracy badawczej profesora Jacka Wodza i nawiązanie do problematyki podejmowanej przez niego. To także swoiste wyzwanie i inspiracja do kontynuowania tych dociekań i analiz. Niewątpliwie ukierunkowuje ona do pogłębionej refleksji dotyczącej ładu społecznego. Redaktorzy uzyskali więc niezwykle bardzo ważny cel. Podsumowując należy stwierdzić, iż jest to książka bardzo cenna i potrzebna nie tylko dla socjologów, ale także politologów, historyków oraz specjalistów z zakresu stosunków międzynarodowych.

Bibliografia

- Błasiak W., Szczepański M.S., Wódz J., *Szczyrk – miasto w sytuacji inwazji turystycznej: (socjologiczne studium układu lokalnego)*, Katowice 1990.
- Buchholtz Z., Wódz J., *Podstawy prawa i socjologii dla pracowników socjalnych*, Warszawa 1983.
- Czekaj K., Wódz J., *Miasto – ekologia społeczna – patologia społeczna*, Katowice 1991.

- Nawrocki T., Świątkiewicz W. (red.), *Ład społeczny i jego przedstawienia. Księga jubileuszowa Profesora Jacka Wodza*, Katowice 2016.
- Szczepański M.S., Wódz J., *Outlines of the pathology of regional systems: (a town under tourist colonization)*, Warsaw 1987.
- Szczepański M.S., Wódz J. (red.), *Miejska przestrzeń publiczna w dobie transformacji: Dąbrowa Górnicza i Tychy: stan obecny i perspektywy przyszłości*, Dąbrowa Górnicza-Tychy 2003.
- Wódz J., Frongier A.P. (red.), *System polityczny Belgii: refleksja socjopolityczna*, Katowice 1996.
- Wódz J., *Haute-Silésie - l'espace déchiré : spécificité d'une région fort industrialisée*, Katowice 1990.
- Wódz K., Wódz J., *Dimensions of Silesian identity*, Katowice 2006.
- Wódz J., *Les acteurs de la vie politique locale*, Katowice 1996.
- Wódz J., *Patologia społeczna w życiu codziennym miasta*, Katowice 1988.
- Wódz J., *Planowanie społeczne w regionach: refleksje socjologiczne*, Warszawa 1987.
- Wódz J., *Poczucie przynależności lokalnej – niektóre czynniki konstytutywne*, Warszawa 1989.
- Wódz J., *Problemy realizacji podmiotowości zbiorowości lokalnych w świetle empirycznych badań nad ładem społecznym i normami społecznymi*, Katowice 1990.
- Wódz J., *Przeobrażenia społeczne wsi Pleszów włączonej do Nowej Huty 1949-1969 : studium z socjologii prawa*, Wrocław 1971.
- Wódz J. (red.), *Local power and modern community political life: sociological essays*, Katowice 1999.
- Wódz J. (red.), *Ład społeczny w starej dzielnicy mieszkaniowej: zagadnienia organizacji i dezorganizacji społecznej*, Katowice 1986.
- Wódz J. (red.), *O pożytkach badań z dziedziny socjologii i antropologii polityki*, Katowice 2012.
- Wódz J. (red.), *Między socjologią polityki a antropologią polityki*, Katowice 2009.
- Wódz J. (red.), *Problemy socjologii miasta*, Katowice 1984.
- Wódz J. [et al.], *Region of Silesia*, Bydgoszcz 2003.
- Wódz J., *Socjologia dla prawników i politologów*, Warszawa 2000.

Wódz J., *Socjologia w planistyce regionalnej i lokalnej: przydatność czy konieczność?*, Katowice 1989.

Wódz J., *Z badań nad więziami społecznymi w osiedlach*, Katowice 1980.

Adam Bobryk

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny